

Şehirlerini İnşa Edemeyenler Medeniyet Kurabilirler mi?

İbrahim YASAK

İnsan şehirle, şehir de insanla kaim olur derler.

Bu nedenledir ki, şehirler sadece modern binalarıyla veya anıt eserleriyle var olamazlar. Muhakkak ki, bir şehre girdiğimizde veya bir şehre ait kartpostal çerçevesinde bir fotoğrafına baktığımızda gördüğümüz tablo bize o şehri tanımlıyor, ismini ve kimliğini ifade edebiliyorsa, şehir olmanın en belirgin özelliğini ortaya koyuyor demektir. Bize, bir şehrin kimliğini ve kişiliğini hatırlatan binaları ve eserleri, o toprakların üzerine bir alamet-i farika olarak nakşeden ise insanıdır.

Biliriz ki şehri insan, insanı ise şehir inşa eder. Ve insan şehirle, şehir de insanla kaim olur.

Bir şehrin medeniyet anlamında varlığının sürekliliği ise, anıt eserlerinin ve o anıt eserleri inşa eden sanatkâr ruhlu insanların sürekliliği ile mümkündür. Yoksa bir döneme mahkûm kalır. Ve bir sonraki kuşaklar ise hayret dolu bakışlarla asar-ı antika mesabesindeki o ihtişamları seyretmekten başka bir şey gelmez ellerinden... İşin en acısı ise o muhteşem eserleri, benzerlerini veya yenilerini yapabilmek şöyle dursun, onarımını dahi yapamamanın aciziyetiyle kalırız ortada. Sonra neden bir türlü onarımını daha beceremediğimize hayıflanarak, o iş ile alakalı olan bürokratından, müteahhidine, ustasından kontrol mühendisine kadar herkesi bu töhme-

tin altında bırakmaya yönelik sözler sarf ederiz. Bırakmakta haklıyız belki de ama şunu nedense hep göz ardı ederiz. Onlar bu toplumun eğitimiyle, birikimiyle yetişmiş kişiler olarak, üretebildikleri yapabildikleri eser ve ürünleriyle bugünü temsil edebilmektedirler ve yaptıkları eserler bugünkü mimari anlayışının bir nevi çizgisidir ve nişanesidir. Genellemek ve herkesi aynı çizgi seviyesinde tutmak doğru değildir. Muhakkak ki kaliteli ve sanatkâr ruhlu insanlar vardır ve onlar da özgün eserler inşa ediyorlardır ama sayılarının azlığı ve çepeçevre kuşatıldıkları ortamın içerisinde nefessiz, etkisiz ve yetersiz kaldıkları da bir vakiadır.

Bu topraklardaki kadim medeniyetimiz bir tezahürü olan kentlerimizin halü pürmelâli hepimizin gözleri önünde işte...

Ve ister büyük şehirleri, ister büyütülmeye çalışılan şehirleri veya neden büyüymediğimizi sürekli olarak sorgulamaya çalıştığımız şehirleri inşa eden, modern bir şehir olarak planlamaya çalışan bu işin uzmanı olduğunu isminin önüne eklediği ünvanıyla saygı ve itibar duyulmasını arzu eden insanlar, acaba şehirlerimizin bugünkü halinden ne derece memnundurlar? Veya mekân anlamında imar ettikleri bu şehirleri bir medeniyet göstergesi olarak değerlendirdiklerinde hangi seviyede bulunduğunu ifade edebilirler? Ve tespit ettikleri bu durum onları gururlandırıyor mudur acaba? Yaptıkları eserlerin, imar ettikleri şehirlerin kartpostallarına bakanlar, o şehre bir kimlik, o kente bir kişilik kattığını fark edip, o şehirleri isimlendirebiliyorlar mı? Veya o şehre yolları düşüp girenler, gezmek ve şehri tanımak istediklerinde modern çağın eserleri olarak inşa edilen binaların karşısına geçip hayretle büyülenebiliyorlar mı?

Mesele budur zannımca....

Bugün kadim şehirlerimize, İstanbul'a, Konya'ya veya Sivas'a baktığımızda veya Anadolu'nun yüzlerce yıllık geçmişi olan her hangi bir şehrinde şöyle bir gezdiğimizizde, bütün tahripkarlığımıza, sahip çıkmayışımıza ve rant yaklaşımıyla yok etmemize rağmen, dünün mevcudiyetini ağırbaşlı duruşuyla bu toprakların bir mührü gibi duran eserlere de rastlarız. Anadolu coğrafyasının her bir köşesinde büyük taş binalardan, ahşap sivil mimari örneklerine, hanlardan hamamlara, köprülerden türbe ve camilere kadar onlarca eser görürüz... Öyle ki, unutulmuş ve mahvedilmiş olsa dahi, bir sokak çeşmesinin alınlığında, bir kapı tok-

mağının demir işçiliğinde, bir sade duvarın, kemerin taş işçiliğinde desenlerle bezenmiş bir estetik figürün insan ruhundan yansıyan tablosuna şahit oluruz. Bunları vucuda getiren mahir ellerin bir sanat ve estetik ruh güzelliğinin tezahürü olduğunu, yaşadığı mekânı şekillendirirken ruhunun hüznü ve sevinçli ama anlam dolu çizgilerini yaptığı herşeye nakış nakış işlediğini görürüz. Bu insan ve eşya arasındaki ilgi ve bütünleşmenin, insanın yaşadığı mekâna verdiği değer ve insanın yaptığı herşeye kendisine ait bir ruh dünyasını yansıttığının işaretidir. O nedenledir ki, insan sahip olduğu eşyayı gelecek kuşaklara yani bizlere ve bizlerden sonralarına; birikimiyle, yaklaşımıyla, düşünce dünyasından parmaklarına yansıyan izdüşümüyle tablo tablo her şeye nakşettiğine tanık oluruz. Böylece nakşettiği her bir küçük eserle bir şehrin medeniyet varlığının inşasına tuğla taşımış ve onun oluşumuna kendi çapında katkı sağlamıştır. Ve gelecek kuşaklara kalabilen kadim şehirler her bir ustanın nakışıyla, koyduğu bir tuğla ile kısacası insan eliyle inşa edilmiştir.

Peki bugün gelecek kuşaklara miras bırakmayı düşündüğümüz hangi binalarımızı ve eserlerimizi inşa edebiliyoruz?... Şöyle bir çıkıp kendi ikamet ettiğimiz mahalleden başlamak üzere, şehrimize ve ülkemize her bir tarafa bir göz atalım. Bundan bir kaç yüzyıl sonra bu topraklarda yaşayacak olanlar, bugünlerden yani yirminci asrın sonu yirmibirinci asrın başında yapılmış olan hangi eserin karşısına geçip bu eser 20. asrın eseridir ve sanatıdır diyebileceklerdir? Bunu hangi mimar tasarlamış, hangi malzemeyle inşa edilmiş diye karşısına geçip, o dönemin sanat eseri diye etkilenerek, hayretle izleyebilecekler?

Gönül arzu eder ki, yedi yüz – sekiz yüz yıllık eserleriyle övündüğümüz bu coğrafyanın eserlerini, günümüz

koşul ve imkânlarıyla, sanat anlayış ve yaklaşımıyla yarınlara daha uzun ömürlü kalacak yeni sanat eserleri inşa edebilmektir... Onları yapacak bir değil onlarca mimarın yetişmesi, birbirinden daha üstün eserler inşa edilebilmelerini arzu ederdi. Ne yazık ki, bugün oturduğumuz evlerden tutun da kamu binası olarak inşa ettiğimiz onlarca yapının ömürlerine bir baktığımızda nerdeyse bir insan ömrünün içerisinde yapılışını ve yıkılışını görebilecek konumdayız. Yaptığımız binaların ömrü bir kuşak sonrasına dahi zor uzanıyor.

Kısa ömürlü binalarla uzun ömürlü şehirler inşa edilebilir mi?

Şehirlerini, inşa edemiyenler medeniyet kurabilirler mi? Ve bir medeniyetin nasıl varisi olabilirler?

Bir yerlerde bir noksanlık var. Bir yerlerde değil aslında, her yerde, her şeyde ve herkeste belki de... Noksanlığı kendimizde değil başkasında aradığımız sürece, ne noksanlığı bulabiliriz, ne de çözüme giden yolu...

Günübürlük ve nefsi kaygıların herşeyin önüne geçtiği hayat algısı, ne mimaride ne sanatta ne de hepsinin ötesinde bir toplum olma noktasındaki özüne yabancılaşma, hasbi çalışma ve toplumsal bağının çözülmesinden kaynaklanıyor olsa gerek... "Ben" in tüm ekonomik akarları kendi hanesine aktarmaya çalıştığı ve herşeyin sahip olunan çalıştığı ve herşeyin sahip olunan varlık ile onur ve itibar kazandığı bir hayat algısı, hiç bir zaman "biz" olma kapısını açamaz... Bilsek dahi ifade etmeyi kendi kendimize yedi-remediğimiz şey ise "biz" olunmadan "ben" olmak, kısa vadede yanılmaktan başka bir şey değildir.

Gerek maddi ve donanım olarak gerekse kişilik açısından ahlakî boyutuyla "insan" kalitesini yükseltmedikçe ne "şehir" lerimizin kalitesi ne de "hayat standartı" mızın kalitesi artar.